

**ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿ:
ԲԱԶՄԱԴԻՏԱԿԵՏԱՅԻՆ ՄՕՏԵՑՄԱՆ ՓՈՐՁ**

Շահան Գանտահարեան

Բեյրութ, “Ազդակ” օրաթերթի գլխավոր խմբագիր

Բանալի բաներ. Հայոց ցեղասպանություն, նահատակներ, թանգարան, Կոմիտաս, Թուրքիա, Իսլամ, Հայաստանի Հանրապետություն, հզորացում

1. Հայաստանի Հանրապետություն

Արդարացի է ժողովրդային ակնկալությունը, որ Հայոց ցեղասպանության 100-ամեակը իրաւամբ պետք է նոր բարձրակետ նուաճէ եւ արտակարգ հնչեղություն ապահովէ իր տարողունակութեամբ եւ ձգելիք արձագանգներով:

Խնդիրը նշումի տարողութեան, ոչ հայկական՝ պետական, հասարակական, զանգուածային առաւելագոյն շրջանակներ ներգրաւելու վրայ կը կեդրոնանայ: Եւ այս առումով, պարզ է, որ հայ մարդը կը սպասէ առաւելագոյն կարելին, թէ՛ իբրեւ բարձրորակ, թէ՛ իբրեւ իւրայատուկ եւ թէ՛ իբրեւ արձագանգում ապահովող հսկայածաւալ ձեռնարկներու շարք:

Քանի մը տարիէ ի վեր 100-ամեակի պետական թէ տարածաշրջանային յանձնաժողովները կը քննարկեն, կը ծրագրեն եւ կ'իրականացնեն տարբեր բնոյթի հաւաքներ, խորհրդաժողովներ, մշակութային ձեռնարկներ, խորքին մէջ քանի մը տարուան կտրուածքով 100-ամեակի շրջանակներուն մէջ տեղադրելու համար այն բոլորը, որոնք ցեղասպանութեան հետ կ'առնչուին:

Պետական յանձնաժողովի պարագային բարձրակետի տանող նախատեսուած ծրագիրները կը կեդրոնանան.

Ա. Ցեղասպանագետներու միջազգային ընկերակցութեան տարեկան համագումարը Երեւանի մէջ կազմակերպելու,

Բ. Հայոց ցեղասպանութեան նահատակները սրբադասելու,

Գ. Ցեղասպանութեան հիմնարկ – թանգարանը ժամանակակից յարմարութիւններով յագեցած մասնաշէնքով օժտելու,

Դ. Ցեղասպանութեան խորհրդանիշի վերածուած հանճարեղ Կոմիտասի թանգարանի հաստատումին,

Ե. Երեւանը ցեղասպանագիտութեան բարձրագոյն ուսման եւ մասնագիտացման կեդրոնի վերածելու,

Զ. Աշխարհի տարբեր կեդրոններու մէջ գտնուող Ցեղասպանութեան վերաբերող արխիւներու կրկնօրինակներու Երեւան համալսման եւ մէկտեղման,

Է. 100-ամեակին նշումին միջազգային քաղաքական բնոյթ ապահովելու եւ միջազգային հանրութեան լուսաբանման կարգով հասանելի դառնալու վրայ:

Այս կետերը ամփոփ բանաձևերն են տեղի ունենալիք նշումներէն միայն հիմնականներուն: Պարզ է սակայն, որ ձեռնարկներու կազմակերպումով չի սահմանափակուի թուականի այս շրջադարձը:

100-ամեակը պատմութեան էջերուն պիտի նշուի նաեւ կարեւորագոյն երկու փաստաթուղթով: Առաջինը, Համահայկական հռչակագիրն է, որ խորքին մէջ Հայ դատի յղացքի ժամանակակից եւ համահայկական ընկալումն է, եւ որ իբրեւ ուղենիշ կը ճշդէ թէ՛ պետական գերատեսչութիւններուն եւ թէ՛ հասարակական կազմակերպութիւններուն հետագայ աշխատանքներուն հիմնադրոյթները: Հռչակագիրին նշանակութիւնը կ'անդրանցնի 100-ամեակը եւ կը նախանշէ նոր ձեւաչափերով համագոյնի հիմնախնդիրներու հետապնդման համար աշխատելու եղանակներու որդեգրումը:

Երկրորդ կարեւոր փաստաթուղթը պիտի ըլլայ համայն հայութեան պահանջներու ներկայացման իրաւական թղթածրարը: Հռչակագիրը խորքին մէջ որոշ հայեցակարգային նախաբան կատարած է այս ուղղութեամբ: Այս երկրորդը ուղղակի իրաւագիտական բնոյթ ունի եւ նկատի կ'առնէ միջազգային օրէնքի ճշդած իրաւաչափութիւնները: Թղթածրարը ի վերջոյ կը բանաձևէ մեր համագոյնի պահանջատիրութեան իրաւական հիմքերը:

Այս բոլորը իրադրային կարեւորութիւն կը ներկայացնեն եւ իբրեւ այդպիսին աննախընթաց շրջադարձեր կ'ընդգծեն: Հսկայածաւալ ձեռնարկներու կազմակերպման եւ իրաւական նշանակութիւն ներկայացնող փաստաթուղթերու մշակման առընթեր սուր կերպով քաղաքական բաժին կայ, երբեմն աներեւոյթ, երբեմն աւելի տեսանելի, երբեմն ալ ծխածածկոյթներու տակ թաքնուած: Հիմնականօրէն Անգարա-Երեւան մրցապայքարին հետ կապուած է այս բաժինը եւ ապա երրորդ կողմին՝ այս կողմերուն հետ ունեցած քաղաքական յարաբերութիւններու ելեւէջերուն: Քաղաքական այս պարունակին մէջ պէտք է փորձել մեկնաբանել Ֆրանսայի նախագահին բարձրաձայն յայտարարութիւնը այդ օրը Երեւան ներկայ ըլլալու, այլոց կողմէ տակաւին անորոշութեան մէջ ձգուող կեցուածքները, ուրիշներու մերժումը եւ պատուիրակութիւններու մակարդակներու ներկայացուածութիւնը:

Պէտք չէ շրջանցել նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ 100-ամեակի նախաշեմին արձանագրութիւնները խորհրդարանէն ետ կանչելու որոշումը, որ ստորագրութիւններու յետոյ կոչման նախաորոշումը կարելի է նկատել: Երեւանը 100-ամեակի առիթով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մշակման համար իրաւաքաղաքական բոլորովին նոր բովանդակութեամբ փաստաթուղթի մշակման պէտք է ձեռնարկէ, եթէ միջազգային ընտանիքը այդ յարաբերութիւններու վերակենդանացման հրամայական ղնէ կողմերուն առջեւ: Եւ նման որեւէ նոր փաստաթուղթի նախագիծ անպայման հիմնուած պիտի ըլլայ համահայկական հռչակագիրին եւ հատուցումներու իրաւական թղթածրարին ճշդած հիմնադրոյթներուն վրայ:

2. Արցախ

Ընդհանուր դիտարկումը կը յուշէ, որ Արցախը Խորհրդային Միութեան օրերուն հասկնալիօրէն ցեղասպանութեան հարցի արծարծման շատ տեղ ու առիթ չունէր: Ազրայէճանի խորհրդային հանրապետութեան մէջ յայտնուած ինքնավար մարզը նման համարձակութեամբ հանդէս գալու վտանգի հետեւանքներուն կշռաչափումով այդ ուղղութեամբ քայլեր առնելէ կը խուսափէր: Անկէ ետք արդէն Արցախի ազատամարտն էր եւ ըստ էութեան ինքնորոշման իրաւունքը հայութիւնը կը փրկէր երկրորդ ցեղասպանութեան ենթարկուելու անմիջական վտանգէն: Պաքուն փաստած էր այդ վարկածի արցախեան անմիջականութիւնը:

100-ամեակի իւրայատուկ նշումի ծրագիրներ նախատեսուած են Արցախի մէջ: Նախագահական մակարդակով կազմակերպուող ձեռնարկները նկատի ունեցած են գիտաժողովներ, քննարկումներ, համերգներ, ցուցահանդէսներ: Այստեղ ցեղասպանական քաղաքականութեան կը ներառուին նաեւ 1920-ի Շուշիի ջարդերն ու 20-րդ դարու վերջաւորութեան Սումկայիթի, Պաքուի, Կիրովպպատի եւ Շահումեանի մէջ ազրայէճանական եղէնազործողութիւնները: Տարին ուրեմն, Արցախի համար եւս յագեցած է Հայոց ցեղասպանութեան նիւթին յատկացուած աշխատանքներու ժամանակացոյցով: Յատկանշականը այս բոլորին մէջ Յեղասպանութեան յիշատակին յատկացուած յուշակոթող-գանգակատան կառուցումն է: Պաշտօնապէս յայտարարուած է արդէն, որ այնտեղ պիտի գետեղուին Յեղասպանութեան թանգարան-հիմնարկին կողմէ յատկացուած նահատակներու մասունքները:

Վերը նշուած պատճառներով՝ ցարդ ստեղծուած հիմնական բաց մը համարժեքօրէն կը լրացուի այս ձեւով եւ հայկական երկրորդ հանրապետութիւնը կ'ունենայ Հայոց ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին սրբավայր-յուշակոթող մը:

Ձեռնարկներուն եւ շինարարական ծրագիրներուն առընթեր կայ բնականաբար քաղաքական երանգներ պարփակող բաժին: Պատահական չէ, որ Արցախը 100-ամեակի առիթով կազմակերպուած գիտաժողովներուն եւ քննարկումներուն ներառած է Պաքուի կողմէ սանձազերծուած ջարդերը: Այստեղ հարցը չի վերաբերիր միայն հանրային կարծիքը ճիշդ կողմնորոշելուն, թէ արցախահայութեան կը սպառնայ երկրորդ ցեղասպանութիւն, այլ նաեւ պայքարելու ազրայէճանական խեղաթիւրումներուն եւ սպատեղեկատուութիւններուն դէմ: Աւելի ճիշդը, թուրքեազրայէճանական միացեալ մեքենայի արտադրանքներուն միջազգային շուկայի մէջ գնողական արժեքի անկման:

Ստեփանակերտի մէջ կայանալիք գիտաժողովներուն ընթացքին երրորդ կողմի պատմաբաններուն եւ ցեղասպանագէտներուն Խոջալուի ընդհարումներուն մասին առարկայական եւ սկզբնաղբիւրային նիւթեր տրամադրելը զլիաւոր առաջադրանք է Արցախի իշխանութիւններուն համար:

Խոջալուն շահարկման նիւթ է ինչպէս Պաքուի, այնպէս նաեւ Անգարայի համար, որ «ցեղասպանութիւն ընդդէմ ցեղասպանութիւն» սպառած խաղին կառչած կը մնայ: Խոջալուի հեքիաթի հիւսման համար Անգարայէն ստացած օժանդակութեան դիմաց Պաքու կը փոխհատուցէ Կալիփոլիի 100-ամեակի նշման աշխուժ եւ բարձրագոյն մակարդակի մասնակցութեամբ:

Նախադրեալները կը յուշեն նաեւ, որ Խոջալուի ընդհարումներուն շահարկումը դուրս կու գայ իսլամական երկիրներու վեհաժողովներէն եւ կը փորձէ մուտք գործել միջազգային կառոյցներ: Ահա այստեղ է, որ ոչ միայն Պաքուին համար, այլեւ իր իսկ շահերէն մեկնելով Անգարան զայն կ'օգտագործէ ժխտողականութեան քաղաքականութեան շրջանակներուն մէջ հայերուն կողմէ իր կրտսեր եղբոր դէմ գործադրուած «ցեղասպանութիւն»-ը տարածելով:

Խոջալուի միջազգայնացման նկրտումներուն դէմ պայքարելու համար հայկական աշխարհը չէզոքացման քարոզչաքաղաքական գործողութիւններն ու հանրային կարծիքը ճիշդ ուղղութեամբ կողմնորոշելու միտումով աշխատանքները պիտի համադրէ Ստեփանակերտի հետ. ոչ միայն տեսանիւթեր, արխիւներ շրջանառութեան մէջ դնելով եւ հասանելի դարձնելով հեղինակաւոր միջազգային կառոյցներուն թէ լրատումամիջոցներուն, այլ նաեւ քաղաքական լրագրատական աշխատանքները համակարգելով:

Անգարան նախապայմանային իր քաղաքականութեան մէջ *հայ-թուրք* յարաբերութիւններու զարգացման գործընթացն ու արցախեան տագնապի լուծման բանակցութիւնները կը փոխկապակցէր:

Փոխկապակցութիւն կայ, այո՛, երկու թղթածրարներուն միջեւ, սակայն հայկական դիտակէտի տարբերակով: Հայութեան ինքնորոշման եւ պատմական իրաւունքներու վերականգնումը համազգային առաջադրանք է հռչակագիրով ամրագրուած: Իսկ 100-ամեակին առիթով Ստեփանակերտի մէջ կանգնելիք յուշակոթող-գանգակատունը լաւագոյնս կը խորհրդանշէ հայութեան իրաւունքներու փոխկապակցուած ամբողջականութիւնը:

3. Սփիւռք

Սփիւռքեան զանազան միջավայրերու մէջ 100-ամեակին հետ կապուած աշխատանքներն ու մանաւանդ քաղաքական ձեռքբերումները գլխաւոր երկու գործօն ունին. նախ՝ անշուշտ տեղւոյն համայնքներու կազմակերպութեան եւ քաղաքական աշխուժութեան փաստը (վերջին շրջանին հայկական գործօնին կը ներառուի նաեւ պետականութեան մասնակցութիւնը կամ աւելի ճիշդ յատկապէս *Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւններ* եւ Հայ դատի յանձնախումբեր համատեղ աշխատանքի արդիւնաւէտութիւնը), եւ ք) տուեալ պետութեան եւ Անգարայի միջեւ յարաբերութիւններու ներկայ իրավիճակը:

Երկու յատկանշական օրինակ կրնայ բացատրողական ըլլալ երկրորդ տեսութեան աշխատելու տրամաբանութեան առումով:

Գահիքէ – *Անգարա* յարաբերութիւններու ելեւէջները, Իսլամ եղբայրներուն դէմ իրականացուած իշխանափոխութեան բերած ամբողջովին նոր պահուածքը

Թուրքիոյ իշխանութիւններուն նկատմամբ եւ լարուած յարաբերութիւններու իրավիճակը շատ արագ հրապարակ բերին Հայոց ցեղասպանութեան մասին եգիպտացի քաղաքական եւ պետական գործիչներու աննախընթաց բարձրաձայնումներու շղթայ մը: Հարթութիւնը քարոզաքաղաքական էր. Յեղասպանութիւնը լուսաբանուեցաւ միլիոնաւոր համրանքներու հասնող զանգուածներու Եգիպտոսի ամէնէն հսկայ լսարանները ունեցող լրատուամիջոցներու կողմէ: Հարցը սակայն չմտաւ իրաւական ընթացակարգի մէջ: Պարզ էր, որ ուղերձը Անգարային էր՝ ըսելու համար, որ Գահիրէն իր զինանոցին մէջ կը պահէ ցեղասպանութիւնը ճանչնալու սպառնալիքը: Պատահական չէր կրնար ըլլալ անշուշտ Յեղասպանութեան վերաբերեալ եգիպտական արխիւներու հրկիզումը: Եգիպտոսի պարագան վերլուծական դիտակետեր կը պահանջէ եւ այդ առումով ալ յատկանշական է՝ նկատի ունենալով տարածաշրջանի իրադարձութիւնները, եւ Գահիրէի ճիգը պահպանելու արաբական աշխարհին մէջ գլխաւոր խաղացողի հանգամանքը:

Բոլորովին այլ պայմաններ եւ այլ իւրայատկութիւններ կը ներկայացնէ հարաւային Ամերիկան, ուր իրար յաջորդեցին Յեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւերու որդեգրումը. անոնցմէ Փարակուէլը նոյնիսկ շեշտեց հայոց հայրենագրկման փաստը եւ իրաւունքներու վերականգնման անհրաժեշտութիւնը: Մինչ Ուրուկուէլ սկսաւ բարձրաձայնել ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի յարգումի հրամայականը եւ նախախորհրդային Հայաստանի վերահսկած սահմաններու վերահաստատման գաղափարը: Գաղափարական ենթահողին առընթեր անպայման պէտք է նկատի ունենալ տարածաշրջանային երկիրներուն ոչ լայնածաւալ չափերով առեւտրատնտեսական գործառնութիւններու բացակայութիւնը տարածաշրջանին մէջ: Պէտք չէ անտեսել նաեւ Փերինչէքի դեկավարած ջոկատի գործուղումը շրջան՝ Յեղասպանութեան հերքման առաքելութեամբ:

Փերինչէքի նման այլ դատեր եւս կրնան զբաղեցնել հայկական կողմը: Մինչ, Թուրքիան կրնայ այլ դատական հայցերու իւրայատուկ բաւարարումներ տալ՝ անհատական հատուցումներու դուռ բանալով եւ անուղղակիօրէն մղելով վերապրողներու ժառանգորդները իրաւունքներու վերականգնման անձնական նախաձեռնութիւններ առնելու: Այս մէկը մտածել կու տայ «Հայկական սփիւռքը մեր սփիւռքն է, Տաւրթօղլուի նշանաւոր յայտարարութեան մասին, որուն կը հետեւի «Հրամանեցէ մեր եւ ձեր բնօրրանը»: Ուրեմն, սփիւռքը նման հրաւերներուն ընդառաջել-չընդառաջելու հարկադրանքին առջեւ կրնայ գտնուիլ:

Արդէն յայտարարուած է Անգարայի վարիչներուն կողմէ, որ կը ձեռնարկուի սփիւռքեան տարբեր շրջանակներու հետ երկխօսութեան սկսելու ծրագիրը: Կալիփոլիի հակաքայլը կրնայ դուրս գալ Թուրքիոյ սահմաններէն եւ ընդգրկել այն երկիրները, ուր թուրք համայնք գոյութիւն ունի: Սփիւռքը եւս այս

հակաքայլերուն կամ նոյնիսկ հակացոյցերուն փաստերուն հետ վարուելու խնդիր կրնայ դիմագրաւել:

Մինչ սփիւռքեան տարբեր քաղաքներու մէջ ցեղասպանութեան յիշատակի թանգարաններու հաստատումները թափ կը հաւաքեն, Յեղասպանութեան ճանաչման ու դատապարտման բանաձեւերը սկսած են արծարծել նաեւ տարածքային կորուստներու հիմնախնդիրը:

Անգարան, եթէ մէկ կողմէ Երեւանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացման համար նախապայմանային քաղաքականութեան տարբեր խաբկանքի գործողութիւններ պիտի կազմակերպէ, միւս կողմէ սփիւռքի հետ խօսելու, հայկական կողմին մէջ պառակտման փորձեր սերմանելու աշխուժ վարքագիծ պիտի դրսեւորէ:

Սփիւռքի զգօնութիւնը աւելի քան հրամայական անհրաժեշտութիւն է՝ նման ծուղակներու մէջ չներքաշուելու: Ոչ միայն համասփիւռքեան միանշանակ պահուածքի խնդիր կայ այստեղ, այլ թրքական կողմին հետ որեւէ յարաբերութիւն մշակելու համար ներհամահայկական (Հայաստանի Հանրապետութիւն – Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն – սփիւռք) անհրաժեշտ քննարկումներու կայացման:

Ճանաչումէն հատուցում կարգախօսք եւ յատկապէս անոր իրաւական բաժինը գործնական դրսեւորումներ ունենալու հարկադրանքին առջեւ է:

4.-ԱՇԽԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐ

Հայկական աշխարհի տարբեր միջավայրերու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակի նշումներուն բովանդակային բաժնին մէջ կը նկատուի արդէն զաղափարախօսական առանցքային նոյնութիւն: Տարողութիւններու եւ նշման եղանակներու տարբերութիւնները չեն ստուերեր այն, ինչ որ իբրեւ առարկայացող պահանջատիրութիւն համատարած է հայութեան մօտ: Պահանջներու իրաւականացման գործընթացը կը մեկնարկուի 100-ամեակին: Այս մէկը արդէն համահայկական հռչակագրի ճշդած սկզբունքներուն յենած կ'ապահովէ իր ընթացակարգը: Նախորդ բաժիններուն մէջ արծարծեցինք արդէն սպասուող քաղաքական այն գործընթացները, որոնց դէմ յանդիման Յեղասպանութեան արծարծման ռազմավարական մօտեցումները կրնան խնդիրներ դիմագրաւել կամ բարենպաստ հանգրուաններ օգտագործել:

Աշխարհաքաղաքական օրակարգերը այս օրերուն ստացած են արագընթաց, կտրուկ եւ յանկարծակիութեան գործօնի թողած ազդեցութեան տակ յարափոփոխութեան իրավիճակ: Հայկական գործօնի դիտակէտով երկու տարածաշրջանի օրինակները այս առումով կրնան քաղաքական խորհրդածութիւններու անսահման դուռեր բանալ: Նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու, Կովկասի յատկապէս եւ միջին արեւելան տարածաշրջանի մէջ արձանագրուող իրադարձութիւններու ահագնացումը կը խօսին տարածքներու ժողովրդագրական պատկերներու դիմաշրջումին, ցեղային գտումներով իրականացուող այլ շրջաններու ամայացումին եւ այս բոլորին

իբրեւ հետեւութիւն նոր երկիրներու ու պետութիւններու ձեւաւորման, նոր սահմանագծումներու իրականացման:

Այս բոլորին մէջ հաւանաբար ամենէն աւելի հայկական հիմնահարցերուն հետ կապուածը Քիւրտիստանի գէթ իրողական սահմաններու ուրուագծումն է: Յատուկ վերլուծական կանխատեսումներ ընելու պէտք չկայ՝ եզրակացնելու համար, որ քրտական գործօնը կամ Քիւրտիստանի ստեղծումը աշխարհաքաղաքական օրակարգ է: Այս կը նշանակէ, որ Անգարայի համար թիւ 1 գերխնդիր նկատուող այս իրականութիւնը յայտնուած է գերտերութիւններու ուշադրութեան կիզակէտին: Իրաքեան Քիւրտիստանը կամ Սուրիոյ քրտական իրողապէս ինքնավար շրջանները վերջնական սահմանները չեն քիւրտերու առաջադրած Քիւրտիստանին: Հիմնականը Թուրքիոյ այսօրուան սահմաններէն ներս ինկած տարածքներն են:

Թէ քիւրտերու կողմէ առաջադրուած այդ տարածքներու ներառումը Քիւրտիստանին աշխարհաքաղաքական տնօրինումներուն մաս կը կազմէ, դժուար է հաստատել: Պէտք չէ անտեսել, սակայն, Պետքարտուղարութեան վերլուծական բաժանմունքի հրապարակած կանխատեսումը՝ յառաջիկայ քսան տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ մասնատումը ընդգծող: Մինչ, ամերիկեան տարբեր կայքեր տարածաշրջանի նոր քարտէսներու հրապարակման ընթացքին դէպի Սեւ ծով հասնող ընդլայնուած սահմաններ կը տրամադրէին Հայաստանի Հանրապետութեան:

Այս նկատառումները կը մղեն հայկական կողմը ամբողջացնելու պահանջներու իրաւականացման տանող թղթածրարը: Սեւն ու Ուիլսընեան իրաւարար վճիռը ոչ միայն Հոչակագրին մէջ նշուած յղման կէտեր են, այլ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական պաշտօնատարներու կողմէ պատեհ առիթներուն յիշեցուող փաստաթուղթեր: Ըստ երեւոյթին, նաեւ ոչ միայն հայկական շրջանակներ սկսած են յիշել այս մասին:

Ինքնութեան խնդիրներու ալիքաւորումը սպառնալիք է Թուրքիոյ տարածքային ամբողջականութեան: Եւ պատահական չէ, որ պաշտօնական թէ անպաշտօն աշխարհաքաղաքական կեդրոնները տարբեր առիթներու կ'արձարծեն այս խնդիրները՝ Քիւրտիստանը, Թուրքիոյ մասնատման հաւանականութիւնը, տարածաշրջանի նոր քարտէսները:

Այս գործընթացներուն հետեւելու եւ պատրաստ ըլլալու խնդիր ունի հայկական կողմը, իսկ ներագգային իմաստով՝ Յեղասպանութեան թղթածրարի ընկալման հիմնահարց կամ ընկալման փիլիսոփայութեան փոփոխութեան հարց:

Այսպէս: Հայոց Յեղասպանութեան 100-ամեակի նշումներու աւարտին, համայն հայութիւնը պիտի նախապատրաստուի նշելու Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան հիմնադրութեան 100-ամեակը: Երեք տարի իրարմէ կը բաժնեն երկու հարիւրամեակները: Այս կը նշանակէ, որ Յեղասպանութենէն միայն երեք տարի ետք, միեւնոյն թրքական ուժերը Արեւմտահայաստանը

ամայացնել է արեւմտահայութիւնը բնաջնջելէ ետք կը սպառնային ամայացնել Արեւելահայաստանն ու նոյն ճակատագրին ենթարկել հայութեան մնացորդացը: Հայկական կողմը ձախողուց համընդհանուր ցեղասպանական քաղաքականութիւնը: Այսօրուան Հայաստանի հանրապետութիւնը իրական ժառանգորդն է ցեղասպանական համընդհանուր քաղաքականութիւնը ձախողուցած եւ Հանրապետութեան կերտած անկախութեան սերունդին:

Այսօրուան Հայաստանի հզօրացումը ամենաազդու եւ ամենաուժեղ պատասխանն է Ցեղասպանութեան: Հզօր հայրենիքը միայն կրնայ առաւելներ քաղել աշխարհքաղաքական գործընթացներու ստեղծելի բարենպաստ պայմաններէն: Մեր գերիսնդիրն ու համար առաջին նպատակը՝ հայրենատիրական գիտակցական մօտեցումով եւ առաջնային օրակարգով Հայաստանի Հանրապետութեան հզօրացումն է:

Ամփոփում

Սույն հոդվածում դիտարկվում և ուրվագծվում են այն անհրաժեշտ միջոցառումները, որոնք առնչվում են Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին:

Հոդվածի հեղինակը՝ Բեյրութում լինելով Լրագրողների համահայկական համաժողովները համակարգող մարմնի նախագահ, առանձին-առանձին անդրադառնում է Հայաստանի Հանրապետությունում, Արցախում, Մփյուռքում իրականացվող միջոցառումներին, բնութագրում աշխարհքաղաքական գործընթացները և եզրակացնում, որ Թուրքիայի պաշտոնական իշխանությունների հակահայկական խարդավանքներին դիմակայելու համար անհրաժեշտ է միաբանվել և նպաստել Հայաստանի Հանրապետության հզօրացմանը:

Столетие Армянского геноцида. Опыт разностороннего подхода

Шаан Гантагарян

Резюме

Ключевые слова: *Армянский геноцид, мученики, музей, Комитас, Турция, Ислам, Армянская республика, усиление*

В данной статье рассматриваются и очерчиваются те необходимые мероприятия, которые будут проведены к 100 – летию Армянского геноцида.

Автор статьи, будучи председателем органа систематизирования общественных конференций журналистов Бейрута, по отдельности обращается к тем мероприятиям, которые должны осуществиться в республике Армения, Арцахе, диаспоре, характеризует политические действия в мире и приходит к выводу, что для предотвращения коварной политики официальных правителей Турции необходимо объединиться и всячески способствовать усилению Армянской республики.

The Centenary of the Armenian Genocide. The Experience of Multilateral

Approach

Shaan Kandagaryan

Summary

Keywords: *Armenian genocide, martyrs, museum, Komitas, Turkey, Islam, Armenian Republic, strengthening*

In the article the author discusses and outlines the series of events commemorating the Genocide Centenary.

The author, who is the head of the body for systematization of journalists' conferences of Beirut, separately treats the events that are to be held in the Republic of Armenia, Artsakh, diaspora, characterises the world political activities and concludes that in order to prevent the treacherous policy of the Turkish official leadership the nation must unite and contribute to the strengthening of the Republic of Armenia.